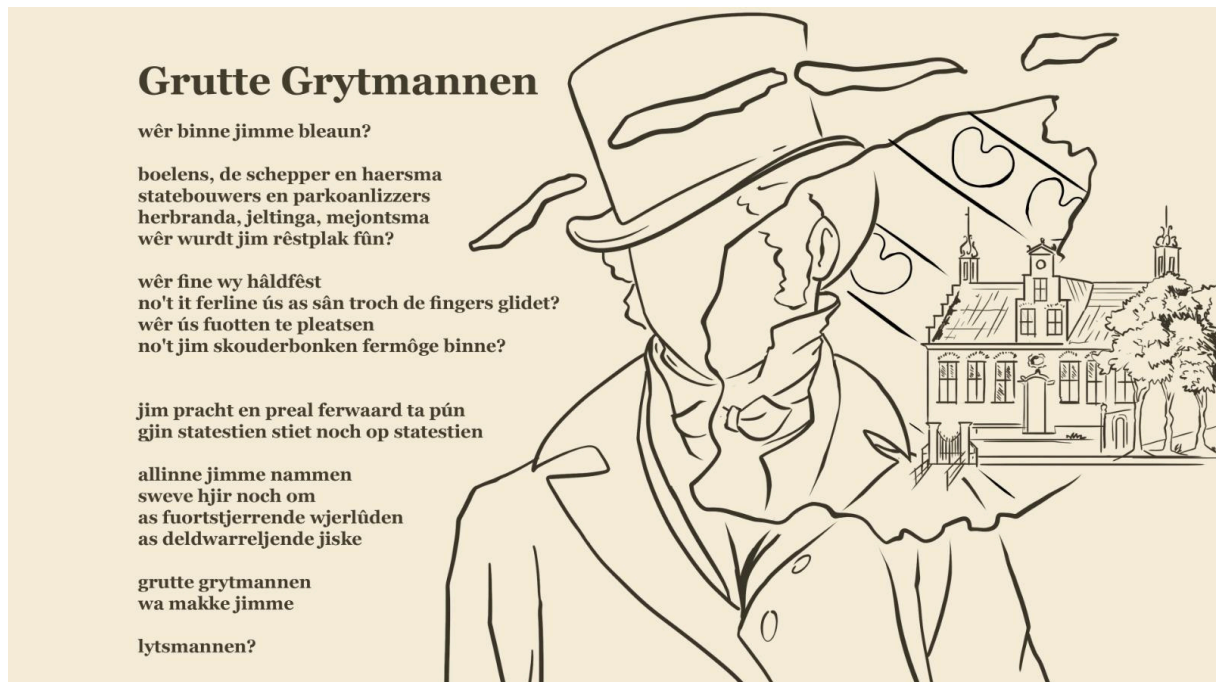

Grietmannen van Achtkarspelen

Op 3 juni 2026 is een muurschildering onthuld aan de Voorstraat met een verwijzing naar de grietmannen van Achtkarspelen. Op de afbeelding een gedicht van Ate Grijpstra.

De muurschildering is een initiatief van Plaatselijk Belang Buitenpost en mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van de provincie Fryslân (subsidie Sichtberens Fryske taal), gemeente Achtkarspelen (project Op 'e Trapers), Rabobank (clubsupport), bijdragen vanuit het bedrijfsleven en de middenstand van Buitenpost, donaties plus spaaractie winkelend publiek bij de Poiesz en een bijdrage van Plaatselijk Belang Buitenpost.

Hieronder volgt een verhaal over de grietmannen van Achtkarspelen.

Voor informatie is o.a. gebruik gemaakt van ons eigen archief en de Nieuwe naamlijst van GRIETMANNEN van jonkhr. Mr. H. Baerdt van Sminia. Ook zijn de aanvullingen op deze naamlijst van mr. Andreae uit Kollum toegevoegd. We hebben ook informatie uit het artikel van grietman naar burgemeester van B.G. Holtrop verwerkt. Een uitgebreider verwijzing naar de bronnen vindt u onderaan dit verhaal.

Het bestuur van Friesland was vroeger verdeeld in 30 grietenijen en 11 steden. Hier is ook de uitdrukking "op zijn elfendertigst" aan te danken, de betekenis is dat iets erg omslachtig of langzaam gaat. De betekenis zou komen uit de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Friese afgevaardigden in de Staten-Generaal moesten voor elk besluit terug naar hun eigen stad of grietenij voor overleg en pas dan konden er beslissingen worden genomen.

In de eerste helft van de 13de eeuw, zo wordt aangenomen, waren de betrekkingen van schuldvorderaar (scelta) en rechtspreker (asega) in één persoon verenigd, de grietman (greetman).

Sinds die tijd spreekt men niet meer van *ban* of *ferd* maar van gretanie.

In een oorkonde van vermoedelijk 1242 vindt men voor het eerst grietmannen in Oostergo (waartoe Achtkarspelen behoorde).

De minder goede verhouding tussen de Hollandse graven en de Friezen zal zeker hier aan hebben bijgedragen. Graaf Floris IV was de laatste graaf, die in die tijd enig gezag in Friesland heeft uitgeoefend. Toen hij in 1234 in een steekspel werd gedood besloten de Friezen om Sicke Sjaerdema tot algemeen legeraanvoerder of potestaat te verkiezen, om, indien nodig, onder zijn leiding naar de wapenen te grijpen en zich tegen elke inmenging van buiten te verzetten.

De aanvallen door Hollanders verminderden, waarschijnlijk mede door de voortdurende overstromingen aan die zijde van Friesland. Oorspronkelijk was Noord-Holland immers met Friesland verbonden. In de loop der tijd werd de toegang tot Friesland bemoeilijkt doordat de zeegaten werden verbreed en veel land wegsloeg.

Friesland was al meer dan vier eeuwen verdeeld in goën of landstreken. Al in de tijd van Karel de Grote komen de namen Oostergo en Westergo voor.

Oostergo bestond uit Winnighe en Bornego, Westergo uit Vroenackere, Wildinghe en Weembrugge. Winnighe bevatte de zes noordelijkste grietenijen van Oostergo die later 9 grietenijen uitmaakten, terwijl de grietenij Achtkarspelen meer op zichzelf stond.

In de oudste oorkonden van Oostergo en met name van Winnighe, komen enkel de voornamen van grietmannen voor en, zo lijkt het, die van hun woonplaatsen. Later worden ook de geslachtsnamen vermeld en pas op het eind van de 14de eeuw treft men de namen van de grietenijen aan.

De regeling van het grietmansambt in de Middeleeuwen is niet altijd duidelijk. In Achtkarspelen, Ferwerderadeel en Oostbroeksterland (Kollumerland) waren tezelfder tijd meer dan één grietman. Wat daarvan de reden kan zijn is niet te verklaren. In andere gemeenten waren bijvoorbeeld een binnen- en een buitendijkse grietman actief.

Tijdens overheersing van Hertog Albrecht van Beijeren in 1398 had er een tijdelijke wijziging plaats. Hertog Albrecht stelde baljuwen aan "nae den Hollantsche wys ende costume" die "schulten ofte grietmannen onder hem hadden". Zo werd Oostergo verdeeld in 2 baljuwschappen, waarvan het ene deel door Gerrolt Cammingha werd bestuurd en het andere deel waarover Feio van Dockum tot baljuw werd aangesteld, uit Dongeradeel, Dantumadeel, Ferwerderadeel, Achtkarspelen en Oost-broeksterland bestond. Een baljuw was vanaf de middeleeuwen tot het einde van het Ancien Régime een hoge ambtenaar die de landsheer (zoals een graaf of koning) vertegenwoordigde. Ze waren belast met het bestuur, het handhaven van de openbare orde en het leiden van rechtszaken in steden en plattelandsdistricten. Het ancien régime (Frans voor 'oud stelsel') is het politieke en sociale systeem van Frankrijk en andere Europese landen vóór de Franse Revolutie (1789). Het werd gekenmerkt door een absolute monarchie en een strikte standenmaatschappij. Maar al spoedig werden de Hollanders weer uit Friesland verjaagd en kwam alles weer op de oude voet. Schotanus vermeldt dat grietmannen daarna van jaar tot jaar werden aangesteld.

In de 14de en 15de eeuw treft men enkele grietmannen aan die slechts een deel van de grietenij onder hun bestuur schijnen te hebben gehad. Eekhoff beschouwt deze grietmannen en hun mederechters niet veel meer "dan 't geen wij thans zouden noemen", zegt hij "gecommiteerden der waterlossing".

Zo wordt Hoecke (waarschijnlijk Houke) Mynnema in 1406 Grietman in der Bacuwa genoemd, niet duidelijk wat hier precies mee wordt bedoeld. Sipka Minnema wordt in 1465 grietman in "de Hirna riucht op Liouwerdera Nijeland"

Bij de komst van Saksers in Friesland in 1498 brak er een nieuw tijdperk aan. Het was geen tijdperk van vrede, maar er kwam wel in veel zaken een betere regeling.

In november 1514 zond de heerszuchtige Karel van Gelder zijn benden naar dit gewest, die onder fraai klinkende maar bedrieglijke leuzen spoedig heel Friesland in hun macht kregen. Dit gaf mee aanleiding, dat de Hertog van Saksen in het volgende jaar het bestuur over dit gewest voor een ton gouds aan Karel

van Bourgondie als graaf van Holland overdroeg. Maar nog 8 jaar lang had hij tegen de Gelderse Hertog krijg te voeren, voordat hij heel Friesland tot onderwerping had gebracht.

Gedurende deze tijd hadden meerdere grietenijen twee grietmannen, een van Bourgondische en een van Gelderse zijde. Dat betekende dat men aan twee grietmannen belasting verschuldigd was.

Soms kregen grietmannen meerdere grietenijen onder hun bestuur.

Gedurende de eerste jaren van de Spaanse regering (1515-1580) waren sommige grietmannen tevens aldermannen in steden of drosten van de blokhuisen in Harlingen en in Stavoren. Het woord alderman komt oorspronkelijk uit het Angelsaksisch (*ealdorman*), wat letterlijk "oudere man" betekent. Dit verwees in vroegere tijden naar de leiders of oudsten van een gemeenschap, het zijn de voorlopers van de wethouders. Drost is een functionaris die voor een bepaald gebied de landsheer vertegenwoordigde met als taken handhaving openbare orde, wetgeving, rechtspraak en verdediging van het toegewezen territorium.

Vanuit elke stad of grietenij waren er twee leden-volmachten aangewezen om zitting te nemen in de Landdag, het bestuur van de provincie. De Friese Landdag was de belangrijkste bestuursvergadering en de voorloper van de Staten van Friesland. De Landdag werd in 1498 opgericht door de hertogen van Saksen en bestond uit vertegenwoordigers (volmachten) van steden en grietenijen.

De grietman had twee taken, een rechterlijke en een bestuurlijke. Als rechter was hij gehouden "de ingesetenen der Grieteny ende alle anderen die daar te doen sullen hebben, in hun goetd recht voor te staan ende te beschermen, de boose en quaaddoeners sonder enige dissimulatie te doen straffen ende eeniegelyken goed kort en onvertoogen recht te administreeeren".

De grietman was de president van het grietenijrecht dat daarvoor elke week of uiterlijk elke veertien dagen bijeenkwam in de zogeheten recht- of weerkamer. De grietman werd bijgestaan door twee bijzitters, die door hem uit de "aanzienlijke Huisluiden" werden gekozen. Een door de grietman aangewezen bijzitter (assessor) fungeerde bij diens afwezigheid als voorzitter van het grietenijgerecht en mocht als zodanig ook verhoren afnemen. De grietman koos de twee tot vier bijzitters uit een door de stemgerechtigde ingezetenen per dorp aangewezen drietal. Deze moesten notabele en te goeder naam en faam bekende personen zijn. Zij besloten bij meerderheid van stemmen en genoten

slechts emolumenten, (alle extra financiële vergoedingen en voordelen die een werknemer bovenop het reguliere salaris ontvangt) hadden meestal weinig verstand van zaken en weken daarom niet gauw van het advies van de grietman af.

De straffen die door de grietman mochten worden opgelegd waren "het setten van eenige delinquenten in 't sogenaemd hondegat, in de balk, voor eenige weinige dagen op water en brood of aan de baek". Ook mocht hij boetes opleggen. Zware overtredingen, die "Lijf en Leven" aangingen werden behandeld door het Hof te Leeuwarden. De rechtszaken werden in zogeheten recesboeken door een secretaris geadministreerd. Ook de secretaris werd door de grietman benoemd.

Buitenpost heeft ooit een Huis van Bewaring gehad, een cel onder in de kerktoren. Dat was vroeger de gebruikelijke plaats om verdachten op te sluiten. "Iemand onder de toren zetten" betekende toen hetzelfde als een nachtje in de cel doorbrengen op het politiebureau nu. Veel kerktorens beschikten over zo'n primitieve cel, die hûnegat (hondengat) werd genoemd. In Buitenpost kreeg het hûnegat in het midden van de 19de eeuw de status van Huis van Bewaring. Het was daarmee een deftig hûnegat.

Een deel van zijn inkomsten ontving de grietman uit de boetes die hij oplegde. Dit had als gevolg dat het voorkwam dat een grietman zijn positie meer gebruikte ten behoeve van zijn inkomsten, dan voor een goede rechtsspraak. Hij verkreeg ook inkomsten uit zijn taak inlichtingen in te winnen over personen die zich in zijn grietenij kwamen vestigen. Volgens de klachten die daarover de ronde deden, liet hij de nieuw ingekomenen meerdere malen ontbieden en telkens "op kosten van haar luyden een maaltijt in den herberge bereydend. Alsoo de aarme hueysman quellende die haer gelt moeten verdrincken." Bij de vorming van de Republiek in 1580 vervielen deze taken, evenals het toezicht op ketterijen, pastoors, vicarissen en gelovigen.

Na 1580 wordt aan de grietman de eis gesteld van 'goede patriot, liefhebber van de waare Gereformeerde Religie, zoo als dezelve in 't begin van de Reformatie aangenoomen en geleerd is, alsmeede van de Vrijheit des Vaderlands". Het grietmanschap was een begeerlijk ambt en men had daar wel wat voor over.

Als bestuurder had de grietman tot taak "het recht der Staaten van Vrieslandt te bewaaren" en in zijn eigen gebied, de grietenij, de regels te stellen voor vele uiteenlopende zaken. Zo bepaalde hij bijvoorbeeld de uren voor afvaart en bevrachten van schepen en wagens alsmede de tijden voor jaar- en weekmarkten; hij was verantwoordelijk voor de aanleg en het onderhoud van wegen, dijken en bruggen en hij droeg zorg voor de veiligheid, nering en welstand van de ingezetenen.

Het grietenijbestuur had ook een taak op het gebied van de armenzorg. Wel was de kerk hier de eerst aangewezen, maar de grietenij keerde gelden uit aan de diaconien van de dorpskerken. Dat geld kwam uit belasting op huizen, wijnen en bier en uit markt- en veergelden.

Toen in de laatste helft van de 16de eeuw het Spaanse gezag verminderde, begon men er van lieverlee, o.a. in 1576, op aan te dringen om in plaats van Spaansgezinde nu Staatsgezinde grietmannen aan te stellen wat daarna dan ook voor het grootste deel gebeurde.

In 1578 werden er verschillende grietmannen afgezet. Sommigen wisten zich tot 1580 en langer nog staande te houden en zelfs in 1581 was de zuivering zo het lijkt nog niet volkomen, want bij resolutie van 3 januari van het volgende jaar werd door Gedeputeerde Staten besloten tot afzetting van alle grietsluyden, bijzitters, secretarissen, dorpsrechters, dijkgraven en andere officieren zowel binnen als buiten de steden, die zich kwalijk hebben gedragen en om nieuwe officieren aan te stellen.

In 1580 betekende de Reformatie in Friesland en Groningen ook de definitieve opheffing en inbeslagname van alle katholieke kloosters. De calvinistische Staten verboden de mis, waarop kloostercomplexen zoals Bloemkamp (Oldeclooster bij Bolsward), Klaarkamp (Rinsumageest) en Jeruzalem (Gerkesklooster) werden gesloopt, geplunderd of voor andere doeleinden werden gebruikt.

Als gevolg van een resolutie in 1581 door Gedeputeerde Staten werden daarop in verschillende grietenijen stemmingen uitgeschreven om te weten te komen of de ingezetenen de grietman, die in betrekking was al of niet als zodanig wensten te behouden.

Waarschijnlijk gebeurde dit naar aanleiding van een besluit dat prins Willem, die Friesland in april 1581 had bezocht, met de Staten had genomen.

In het jaar 1600 werd besloten, dat de keuze door de stadhouder en de Gedeputeerden ten platte lande zouden geschieden, zonder inmenging van de Gedeputeerden die door de steden waren benoemd, maar in 1673 kwam de keuze weer op de oude voet en in 1748 werd dit alleen aan de stadhouder overgelaten.

De benoeming van de grietman geschiedde door Stadhouder en Gedeputeerde Staten uit een voordracht van drie personen opgemaakt door de stemgerechtigde ingezetenen (eigenerfden) van de grietenij. Het stemrecht in Friesland steunde op twee grondslagen. Verreweg de meeste stemmen werden uitgebracht door de eigenaars van een vrijwel constant blijvend aantal boerenhoeven die scherp onderscheiden bleven van andere woningen die er langzamerhand waren bijgekomen. De stemhebbende plaatsen werden aangeduid met de term schotschietende (schot = belasting) (huizen of ploeggangen. Een tweede, kleinere groep ontleende haar stemrecht aan een bepaalde belasting die geheven werd van het bezit van landerijen. Het democratisch element van dit systeem moet niet worden overschat.

De invloed van de grietmannen, die doorgaans ook volmacht waren in de staten van Friesland, was daardoor erg groot, mede door het benoemingsrecht dat de staten hadden bij belangrijke functies. De grietmannen maakten er gewoonte van elkaar bij toerbeurt bepaalde functies toe te delen. Zij sloten hiervoor zelfs overeenkomsten. Het bekleden van deze functies verschaftte naast invloed ook inkomsten die vaak niet gering waren.

Ambten konden worden gekocht, maar alleen door de regenten, want de koper moest er natuurlijk op kunnen vertrouwen dat hij ook werkelijk in het gekochte ambt zou worden benoemd. Ook het grietmansambt werd verkocht. Het toch al niet grote gehalte aan democratie dat het bestuur kenmerkte, werd hierdoor nog verder verkleind. De bevolking kwam tegen deze praktijken steeds meer in verzet, een groter aantal burgers wilde deel hebben aan en toezicht uitoefenen op het bestuur.

In 1802 wordt Friesland verdeeld in 14 districten of Drostambten. In 1810 wordt Nederland bij Frankrijk ingelijfd en worden de Franse wetten van toepassing verklaard. Dit resulteerde o.a. in het verplicht kiezen van een achternaam en een beter overzicht van huizen en wijken. Vanaf 1810 viel het gemeentebestuur bij de Maire en zijn adjunct.

DROST, benevens het GEMEENTE BESTUUR VAN ACHTKARSPLEN, Convoceeren door dezen, de voormals Floreenpligtige van het Dorp Augustynsga, tegens Maandag den 19 October 1807 's morgens om 10 uur, in de Kerk te Augustynsga, om als dan ten overstaan van *Commisfaris* de Reekening van de gewezen Floreen Ontvanger *L. Meeth*, wegens zyne gehouden Administratie over de Brug by het Blauw Vallant onder Augustynsga, voor zoo verre het onderhoud tot laste van gedagte Floreenplichtigen kooft, op te neemen en te sluiten; voorts om twee GECOMMITTEERDEN uit hun midden over voorfz. Brug te Stemmen.

ACTUM BUITENPOST *Ter Ordonn. van Drost, benevens 't Gemeente Bestuur voorn.,*
den 8 October 1807. J. R O M E I N; *gefw. Clercq.*

De eerste en enige maire (burgemeester/schout) van Achtkarspelen tijdens de Franse tijd was Jan Minnema de With. Hij werd in 1810 door het Franse bewind aangesteld, nadat het traditionele ambt van grietman tijdelijk was afgeschaft.

Le maire de la commune de Buitenpost convoque par la présente, les cidevant redevables de la contribution dite floreen, de la religion réformée, du village de Buitenpost, à comparaitre à la maison commune audit endroit, mercredi le 25 novembre 1812, à deux heures de relevée, afin d'assister à l'examen et à la liquidation des comptes de l'église.

BUITENPOST, *Le maire susdit,*
le 5 novembre 1812. J. M. DE WITH.

De burgemeester van de gemeente Buitenpost roept hierbij bijeen, de eerstgenoemde aansprakelijk voor de zogenaamde Florentijnse bijdrage, van de gereformeerde religie, van het dorp Buitenpost, om te verschijnen in het gemeenschapshuis op de genoemde plaats, woensdag 25 november 1812, om twee uur 's ochtends, om de controle en afwikkeling van de kerkelijke rekeningen bij te wonen.

Bovengenoemde maire, J. M. de With.

In 1813 werden de maires en adjunct maires onder dankbetuiging voor hun bewezen diensten "op de meest honorabele wijze" ontslagen. Nu kwam een schout aan het hoofd van de gemeente te staan.

B I N N E N L A N D S C H E B E R I G T E N .
V E R E E N I G D E N E D E R L A N D E N .

BUITENPOST, den 8 Maart.

Heden na den middag, ten drie uren, is Z. D. Hoogheid de Erfprins van Oranje, van Groningen, begeleid door eene eerewacht van 12 man te paard, uit de nationale gardes, alhier aangekomen, na dat hoogstdezelve op Strobos, door den heere schout der gemeente van Augustijnska, was begroet. De heer *de With* had de eer, Z. D. Hoogheid aan zijn huis te ontvangen, en iets tot verfrissing te mogen aan te bieden. Niettegenstaande de felle koude, was de toevloed der ingezetenen van deze ommestrecken, zoo hier, als op Strobos, zeer groot; alomme gaven deze door het uitsteken van vlaggen op de torens en van de huizen, alsmede door het luiden der klokken en een onophoudelijk gejuich, hunne vreugde te kennen. Treffend en eerbied verwekkend was het voor ieder gevoelig hart, in dezen beminnelijken Vorst, die de bewezene hulde met alle mogelijke blijken van ongeveinsde erkentenis beantwoordde, en daar door de harten met liefde vervulde, eenen jongen, doch grooten held, tot meerdere grootheid reeds voorbereid, te bewonderen. Alles liep af, zoo als het begonnen was, met vreugde, en Z. D. Hoogheid vertrok des avonds, na zes uren, onder hetzelfde geleide, naar onze hoofdstad.

Bovenstaand artikel is uit Leeuwarder Courant april 1814.

In 1816 keren de grietenijen en de grietmannen weer terug maar niet op gelijke wijze zoals voor 1795. Voortaan wordt de grietman door de koning benoemd en uitsluitend belast met het bestuur van de grietenij. Er kwam een grietenijraad, maar de leden werden aangesteld door Gedeputeerde Staten, uit een nominatie van 3 personen voor elk lid opgemaakt door de stemgerechtigde burgers uit "de vroedste en gegoedste" ingezetenen der grietenij. Uit de raadsleden wezen Gedeputeerde Staten tenslotte twee assessoren aan die met de grietman het dagelijks bestuur vormden. De grietenijraad besliste over de eigen huishoudelijke belangen. Wel moest daarvan mededeling aan de staten worden gedaan en "blijvende voorts het de Koning onverlet, om ten allen tijde inzage te

vorderen en zodanige bevelen te geven, als Hij vermeent te behooren". Grietman en assessoren waren belast met de uitvoering van de besluiten van de grietenijraad, ze hadden het beheer over de financiën, hielden aanbestedingen, hadden toezicht op het armwezen; ook regelden zij de beurтваarten en de jaarmarkten.

BESTUUR DER DOMEINEN.

F. A. VAN BOELENS, Rentmeester der Domeinen in Vriesland, Groningen en Drenthe, als daartoe geauthoriseerd door den heere Hoofd-Administrateur der Domeinen, gedenkt, ten overstaan van den heere Grietman, of eene der heeren Assesoren van de Grietenij Achkarspelen, over te gaan tot de publieke verkoop van de navolgende Vastigheden:

1. Een HUIS, staande te Strobosch, gequoteerd no. 30, bewoond door *Halbe Pieters Brouwer*, den 17den Mei 1817 vry te aanvaarden.
2. Een HUIS, staande mede te Strobosch, voormaals tot eene Caferne gebruikt, verhuurd aan *Halbe Pieters Brouwer* voornoemd, als boven te aanvaarden.

Wie hier aan gadinge maken, komen op Dingsdag den 17den February 1817, des voormiddags ten tien uren precies, te Strobosch in de Vriesche herberg aldaar; zynde inmiddels nadere informatien en inzage der verkoopconditien te bekomen ten kantore van den Rentmeester der Domeinen voornoemd, te Groningen in de Hoffstraat, letter M, no. 20, welke conditien mede te Strobosch ter lezing zullen leggen, in de herberg voornoemd.

DE GRIETMAN EN ASSESSOREN VAN ACHTKAR SPELEN, convoceeren mits dezen de Stemgeregtigde Hervormde Floreenpligtigen

Van de dorpen Drogeham en Harkuma Opeinde, op Maandag den 24 Mei 1819.
 Die van het dorp Koten, op Dingsdag den 25 dito.
 ————— Optwijzel, op Woensdag den 26 dito.
 ————— Buitenpost, op Donderdag den 27 dito.

des voormiddags ten tien uren, in de respectieve Dorpskerken aldaar, (ieder in de zijne) ter benoeming van twee nieuwe KERKVOOGDEN, in elk dorp, en om vervolgens de Rekeningen van de respectieve afgaande Kerkvoogden optenemen en te sluiten.

De Grietman en Assesoren voornoemd,
S. VAN HAERSMA.

Ingevolge eene resolutie van het Collegie van Heeren Gedeputeerde Staten van deze Provincie, van den 19 Januarij 1819, no. 9, convoceert de GRIETMAN VAN ACHTKAR SPELEN, mits dezen de Stemgeregtigde Hervormde Floreenpligtigen van de gecombineerde Kerkdorpen Optwijzel en Koten, op Woensdag den 26 Mei 1819, des middags ten twaalf uren, in de Dorpskerk te Optwijzel, ten einde alsdan hun gevoelen uittebrengen, over een verzoeken van den Heere Predikant aldaar, aan H. Ed. Groot Achtb. ingediend, houdende verzoek, tot verkoop van zekere tien of elf Mad MIEDLANDEN, gelegen te Drogeham, en behoorende onder de Pastorij - Goederen van gemelde dorpen.

De Grietman voornoemd,
S. VAN HAERSMA.

DE GRIETMAN VAN ACHTKAR SPELEN, maakt mits dezen bekend, dat de Beestemarkt te Buitenpost, voortaan zal gehouden worden jaarlijks op den eersten Donderdag in de maand November, en vervolgens op de daaraan volgende Donderdagen, zoo lang er Vee ter Markt wordt gebracht. — En verzoekt de uitgevers van Almanakken hiervan melding te maken in hunne Almanakken.

De Grietman voornoemd,
S. VAN HAERSMA,

Leeuwarder Courant oktober 1821

Minister Thorbecke meende dat door een wet de gemeenten op het platteland eindelijk vrijheid en zelfstandigheid zouden verkrijgen. Er kwam een betere scheiding tussen bevoegdheden van gemeenteraad en college van burgemeester en wethouders, invoering van rechtstreekse verkiezingen (toen nog niet voor

iedereen), periodieke aftreding en besluitvorming in de openbaarheid, vormen daarin de grondslagen van het gemeentebestuur.

Op Woensdag den 12 Februarij 1823, des nademiddags ten twee uren, ten huize van *Jacob Tjeerds Huizinga*, herbergier in de Engel te Buitenpost, zal door heeren Grietman en Asfesoren van Achtkarspelen publiek worden aanbesteed: Het BOUWEN van een nieuwe SCHOOL aldaar, met de daartoe vereischte MATERIALEN, benevens de noodige LESSENAARS, BANKEN etc., alles volgens het Bestek daarvan zijnde, en van stonden af voor een iegelijk ter lezinge liggende op het Secretarij van gemelde Grietenij, en op zoodanige verdere Condicien als bij de aanbesteding zullen worden kenbaar gemaakt.

Met Herberg de Engel wordt de onderste verdieping bedoeld van wat nu bekend staat als de GerBo-zalen, het gebouw met de pilaren aan de Voorstraat.

OOSTERGO

Achtkarspelen, de zesde Grietenij van Oostergo, grenst ten noorden aan Kollumerland en Dantumadeel, ten Oosten aan Groningerland, ten Zuiden aan Smallerland en ten westen aan Tietjerksteradeel, en bevat negen dorpen: Surhuizum, Surhuisterveen, Augustinusga, Drogeham, Kooten, Harkema opeinde, Twijzel, Buitenpost, Lutkepost en een gedeelte van de Rottevalle (welk dorp bij Schotanus in zijn beschrijving van Friesland, noch bij deze Grietenij, noch bij Tietjerksteradeel, noch bij Smallerland voorkomt, en ook niet genoemd wordt in de laatste Provinciale Friese Almanakken), als ook Gerke en Buwe kloosters.

GRIETMANNEN VAN ACHTKAR SPELEN.

1315. (vermoedelijk) Ubratis Wtisma

1395. Pape Mennen (Minnema?) en Bouwe Bouwama komen voor in een "Seentbreeff des landes van Achtkerspell" van "Sunte ffranciscus dach confessoer (4 oktober) van dat jaar. De Achtkarspelen behoorden destijds kerkelijk onder het Bisdom van Munster en naar het schijnt ook wereldlijk. Het is toch bijzonder dat "in de rechtinge en fundacije der provestije van Hummerssum (Humsterland) o.a. gezegd wordt: "End als de provest dan zijn seent (rechtsspraak) in langewolt gehouden hefft, so is schuldich to komen de greetman van Achtkerspell den provest to moete, up een stede, geheten up dat Sant". (in het tegenwoordige Westerkwartier), "mit den kerkckheer end den vogeden end sijn Richters, und den Provest in to leden in dat lant; und de Greetman sal den provest alle iare schencken 1 tonne beers mit spijsse de daer to behoert, als de Seent gedaen is, end de Greetman sal de seentvrede verkondigen, welcker dueren sal eenendtwintich dage". In bovenbedoelde "Seentbreeff" leest men: "Dat onse gewoente van oldes is gewest, als mit geestlucken end werlich in Achtkerspell ... ons to betalen."

1490. 31 Januari: Harcke Ynnema (Ywema ?)

1500. Schelte Scheltinga, van Huizum. Hij wordt ook wel Schelte Sijthian op de Geest of Schelte Tjaerda genoemd. Hij was in dit jaar grietman van deze grietenij en ook van Dantumadeel en Kollumerland. In een oorkonde van 7 mei 1503 wordt hij alleen grietman genoemd van Achtkarspelen en Kollumerland.

1506. Botte van Herbranda of Branda. In een akte van maart 1506, waarbij hij zich borg stelt voor Piebe Pobbema, die als provenier wenste opgenomen te worden in Gerkesklooster, wordt hij uitdrukkelijk grietman van Achtkarspelen wordt. Een provenier was in de oude Nederlanden een bejaard persoon die zich inkocht in een proveniershuis (een soort vroeglokaal verzorgingshuis). In ruil voor een flinke, eenmalige afkoopsom waren zij voor de rest van hun leven verzekerd van onderdak, eten en verzorging. Duidelijk wordt uit deze akte dat Schelte Scheltinga niet meer grietman van Achtkarspelen is. Onder de naam van Botto Branda komt van Herbranda voor onder de edelen van Achtkarspelen. Hij was de Saksische partij toegedaan en was met Gerbrand en Tjaard Mockema onder de bevelhebbers van Alexander van Leisenich, broer van de stadhouder Hugo, die in 1504 bij Aduwerd lagen om Groningen in bedwang te houden en het tichelwerk bij Donghorn afbrandden. Donghorn of Doningehorn was oorspronkelijk een meander in het Reitdiep (deel van de vroegere Drentse Aa) tussen de huidige wijken Kostverloren en Oranjewijk in de stad Groningen. Later was het de naam van een boerderij en gehucht nabij deze plek.

Hij tekende in hetzelfde jaar de reversaalbrief (leenakte of pachtovereenkomst) voor de Hertog van Saksen. In 1517 werden zijn goederen verbeurd verklaard en aan ene Steffen van Wurtzo erfelijk geschonken. Vele jaren later nam hij als lid van de Friese Staten mee de resolutie aan tot bescherming van de vrijheden en privilegies van het gewest tegen de aanmatigingen van de Keizer. (zie voor verdere gegevens bij de volgende Botte van Herbranda) Bij een ons onbekende vrouw schijnt hij 3 kinderen gehad te hebben: Haje, Lottye en Botte, welke laatste in 1515 mogelijk grietman werd genoemd.

1508. Lieuwe van Lieuwema, vrij zeker dezelfde als Lieuwe van Juckema, wier moeder Jelck Jongasma, anders Lieuwisma, heette van wie hij die naam kan hebben aangenomen. In 1511 woonde hij of bezat hij althans eigendommen in Augustinusga.

1515. Botte van Herbranda, waarschijnlijk de zoon van de eerdere Botte van Herbranda. Vrij zeker is dat hij gehuwd was met Olsck of Elsck Luersma, zuster van de vrouw van Jancko Douwama, die hem wat baatzuchtig noemt. Wegens verzet tegen de Bourgondische regering werden zijn goederen in 1517 geschonken aan Steffen von Wurtzou, exchijsmeester in Kollum. Een exchijsmeester (ook wel *excijnsmeester* of *accijnsmeester*) is een historische ambtenaar die belast was met het innen van de accijnzen op goederen zoals bier, wijn, turf, graan en vlees. Dit was een belangrijke functie tijdens de middeleeuwen en in de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De gegevens bij deze Botte vermeld zijn aangepast door mr. Andreae voor de eerdere naamlijst van jonkhr. Mr. Baerdt van Sminia. Het maakt het verhaal enigszins verwarrend.

1517. Sijth Allama kreeg zijn aanstelling op 12 februari 1517 van Floris van Egmond, stadhouder van Karel V.

1526. Sittie (Sijtze) Boelis wordt voor het eerst genoemd in een uitspraak van Jacob Rousseau, Raad in het Hof van Friesland, van 3 oktober 1540, over het verschil tussen een stuk veenland en tussen de proost en de monniken van

Buweklooster en ene Wopke Sjoerds, waarbij hij de monniken in het gelijk stelde.

1549. Lieuwe Jelgersma, zoon van Hette en Tjits van Tjepnia. Hij woonde in Augustinusga en was gehuwd met Rints Jensma. Het echtpaar had vier kinderen o.a. een zoon Hette of Hector, volgens sommigen ook wel Lieuwe of Leo genoemd.

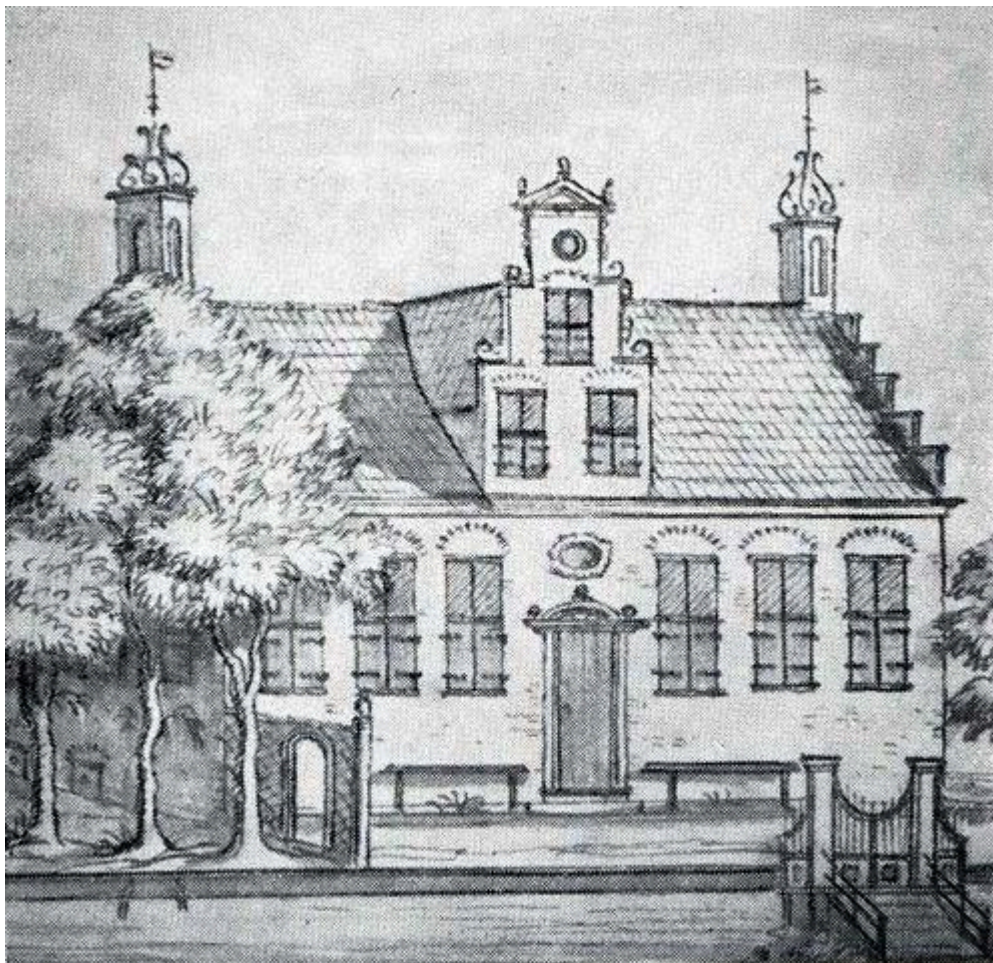
Hij was volgens de handelingen op de Landdag van 17 januari 1550, door eed en hulding van Filips, in geval van overlijden van Keizer Karel grietman van Achtkarspelen. Vijf jaar later legde hij de eed werkelijk af bij de afstand van deze vorst als gemachtigde van zijn grietenij. Hij was nog grietman in 1574, toen hij op 15 mei mee verklaarde liever te willen, dat het onderhoud van de soldaten gedragen werd op de floreenrente, dan dat daarvoor een nieuwe belasting werd ingesteld. De Spaanse zijde houdende en voortvluchtig zijnde, werd hij op 7 juni 1580 door het Hof gedaagd om op 27 augustus in de Kanselarij van Leeuwarden te verschijnen, ten einde zich te zuiveren, op straffe van verbanning en verbeurdverklaring van goederen en dit werd nog eens herhaald op 6 augustus van dat jaar. Hij zou zilveren kerksieraden uit zijn grietenij hebben verkocht. Hij schijnt echter niet verschenen te zijn maar is als balling het volgende jaar in Groningen gestorven en daar in de Minderbroederskerk begraven. Zijn vrouw is in Friesland overleden. Waarschijnlijk is zijn zoon Hector door de Spaanse regering tot zijn opvolger bestemd of was hij enige tijd zijn vaders vervanger maar, hoewel hij zich later als Con. Mat. Grietman betitelde hij is dit nooit geweest. De term "con mat grietman" is een 16e-eeuwse combinatie van een Latijns-Nederlandse afkorting en een oude Friese bestuurstitel. Het staat voor "Consortis Majestatis Grietman", oftewel een grietman aangesteld in dienst van de majesteit (de landsheer).

1575. Hector Jelgersma, zoon van de voorgaande, is geboren in Augustinusga en schijnt tussen 1574 en 1580 in de plaats van zijn vader het grietmansambt van zijn vader aanvaard te hebben. De juiste tijd is echter niet bekend. Hij is tegelijk met zijn vader voortvluchtig geweest. Van zijn vroegste jeugd zorgvuldig opgevoed en onderwezen, werd hij reeds als jongeling naar Leuven gezonden, waar hij zich met ijver op de mathematische en sterrenkundige wetenschappen toelegde en grote vorderingen daarin maakte. Hierdoor stond hij bij vele aanzienlijke mannen, en vooral bij Viglius van Aijtta, die een bloedverwant van hem was, in grote achting. Van Aijtta was een vooraanstaande Nederlandse

staatsman, die een grote rol speelde in het bestuur van de Habsburgse Nederlanden onder Karel V en Filips II. Daarnaast heeft hij naam gemaakt als humanist, rechtsgeleerde en verdediger van het katholicisme. Viglius maakte carrière op grond van zijn bekwaamheden, niet op grond van afkomst en geboorte als zoon van een Friese herenboer.

Wegens de onlusten moest Hector Jelgersma zijn vaderland verlaten en heeft zich in het buitenland alleen met zijn geliefde studies bezig gehouden. Hij schijnt ongehuwd gestorven te zijn.

1581. Haio van Herbranda, misschien was hij wel kleinzoon van de eerstgenoemde Botte en Olsck Luersma. Hij zou met Tryncke-Romcke Wijbesdochter gehuwd zijn geweest maar volgens anderen met Mary van Brand, misschien met beiden. Hij had 3 kinderen, onder wie Feycke, die hem opvolgt en Athje die huwde met Lolck Hettes van Rheen die in september 1586 substituut grietman was. Hij woonde op Herbranda-State te Buitenpost.

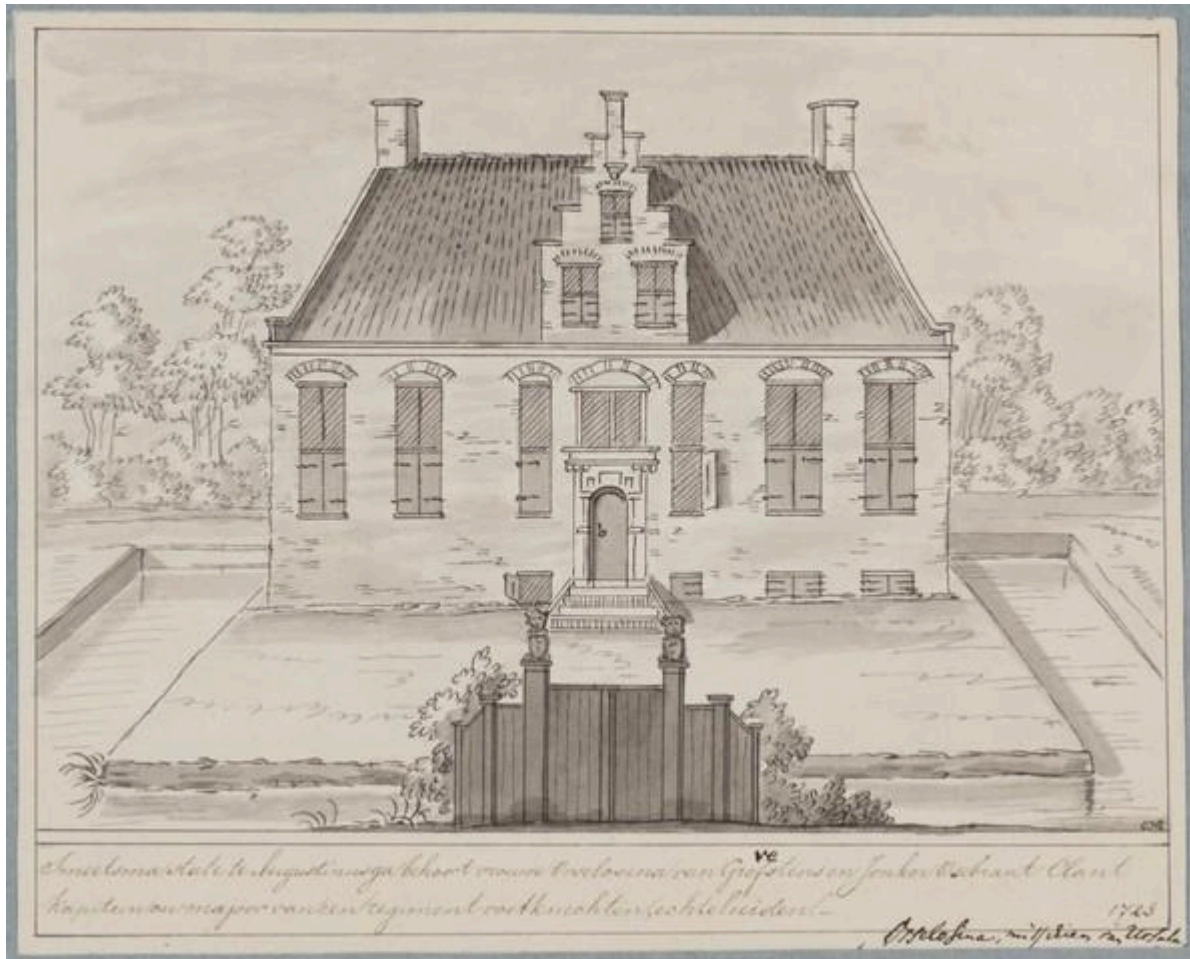
Hij tekende op 22 februari 1581 als gevolmachtigde van Oostergo, de commissie van Sijds van Scheltema en anderen, om met de stadhouder te onderhandelen over 's lands privileges en wordt in dat stuk grietman van Achtkarspelen genoemd. Op de Landdag van 7 mei 1588 was hij gevolmachtigde van Oostergo. Hij werd eerst als provisioneel grietman aangesteld en werd bij de stemopneming van 21 november 1582 weer voorlopig tot grietman verkozen en 26 november daarna aangesteld. Hij komt nog voor in februari 1589 terwijl in juni daarna zijn opvolger als zijn substituut wordt vermeld.

1592. Feico van Herbranda, waarschijnlijk een zoon van de voorgaande, hij was op dezelfde Landdag van 7 mei 1588 ook gevolmachtigde van Oostergo. Hij komt als zodanig het laatst voor in 1613. In hetzelfde jaar werd onder zijn beleid de kerk in Buitenpost herbouwd.

Hij was de eerste gereformeerde grietman van deze grietenij. Hij huwde Roelofke Hobbesdochter Coyters, weduwe van Auth of Aulus van Harckema en daarna Wijpcke van Hettinga. Hij was nog grietman in 1618 en stierf vrij zeker in of omstreeks 1616, in welk jaar volgens sommigen, Rienck van Doyem zoon van Poppe en Bauck van Popma en gehuwd met Ath Gerkesdochter van Hoytema grietman was, waarschijnlijk waarnemend grietman. Volgens de ene was Feyco een broer, volgens anderen een zoon van Haio. Op de grafzerk van zijn vrouw (22 juli 1592) wordt hij grietman genoemd.

Volgens een sententie van den Hove, aanwezig in archief Buma, onderdeel Genealogiën was Roelofke Coyters vrij zeker uit Drenthe, waar zij te Rolde eigendommen bezat en was zij de dochter van Hobbe en Ath Siccama, die haar dochter bij haar eerste huwelijk (18 september 1579) met Auth Harckema, de state Siccama te Augustinusga ten huwelijk gaven.

Volgens die sententie kregen zij 2 kinderen: Hylck, gehuwd met Aarnt Haersma en Auth, later grietman van Visvliet.

Op de vroegere kerkklok van Buitenpost, die in 1620 werd gegoten en in 1883 werd omgegoten, stonden o.a. deze woorden: "wijlen Feicke van Herbranda", en de naam van zijn vrouw en aan de andere zijde die van Tjerk van Boelens, destijds grietman. De naam van Herbranda zal daarop zijn aangebracht ter herinnering aan de man, onder wiens bestuur men begonnen was in 1611 de in 1594 verwoeste kerk weer op te bouwen.

1618. Tjerck van Boelens was waarschijnlijk getrouwd met Aaltje, dochter van Barthold Bouma, grietman van Ferwerderadeel. Hij zou de zoon van Lyuwe zijn geweest en Antje Jobsdochter en vrij zeker nakomeling van Sijthie Boelis hiervoor gemeld. Lyuwe schreef zich nog Boelis, maar Tjerck of Tarquinius verlatijnsing van de naam): Boelens. Hij komt in 1625 voor als zijnde gehuwd met Maeycke Pietersdochter, vermoedelijk ook genaamd Mejontsma. Over haar neef Petrus van Mejontsma hierna. Tjerck werd op 1 december 1618 tot grietman gekozen en was gedeputeerde in 1626. Al in 1609 was hij lid van de Provinciale Staten en nam in 1648 mee het besluit waarbij aan Stavoren octrooi werd vergund om een trekweg van daar naar Sneek te maken. Misschien woonde hij al op de State Boelens in Buitenpost, waar een andere Tjerk of Tarquinius van Boelens, ook grietman van Achtkarspelen in 1673 overleden is.

Deze Tjerk deed afstand ten behoeve van zijn zoon Pieter, die hierna volgt. Toen Pieter overleed werd hij weer tot grietman aangesteld op 17 juli 1639. De begrafenis van graaf Willem Lodewijk woonde hij bij als lid der Staten uit Oostergo, en hij wordt ook genoemd grietman van Achtkarspelen en gecommiteerde in de Rekenkamer.

1637. Pieter van Boelens, zoon van de voorgaande, door afstand van zijn vader grietman geworden. Hij was in 1630 ontvanger van de grietenij. Hij is gehuwd geweest met Eelk, dochter van Arent van Haersma, grietman van Smalingerland. In 1632 was hij gevolmachtigde op de Landdag. Hij stierf in 1639 en zijn vrouw 6 januari 1643, beiden zijn bijgezet in de kerk in Buitenpost.

1639. Tjerk van Boelens is al hierboven op 1618 vermeld. Hij werd opnieuw aangesteld na het overlijden van zijn zoon Pieter. Hij stierf in 1651 en zijn vrouw in 1655, beiden zijn bijgezet in de kerk in Buitenpost.

1648 Livius van Boelens, broer of zoon van Pieter, hij deed de eed als grietman op 24 maart 1648 en was het volgende jaar lid van de Staten van Friesland.

1653. Livius van Scheltinga, geboren in 1632, zoon van Livius van Scheltinga, secretaris van de Staten van Friesland en curator van de Academie in Franeker. Zijn moeder was Anna de Blocq. Livius was gehuwd met Wiskjen, geboren 29

januari 1633, dochter van raadsheer Cornelis van Kinnema en Romkje van Fockens. Het echtpaar woonde in Buitenpost en had 8 kinderen. Hij werd tot grietman benoemd op 5 maart 1653 en nam in hetzelfde jaar zitting in de Staten van Friesland. Hij werd van hieruit in 1657 gecommiteerd met nog 7 andere leden tot het opmaken van een instructie voor de curatoren van de academie van Franeker. Hij overleed op 16 juni 1670 en is samen met zijn vrouw, die was gestorven op 9 oktober 1668 in Buitenpost begraven.

1670. Tarquinius van Boelens, geboren in 1632, zoon van Gatzte van Boelens en Anna Nederhof. Hij studeerde in 1653 in Franeker, ging in 1656 naar Leiden, waar hij promoveerde, waarna hij in 1659 secretaris van Wonseradeel werd. Hij was gehuwd met Aeltje van Douma en later met Antje van Andringa. Antje was de dochter van Regnerus van Andringa, grietman van Utingeradeel en Detje Lycklama à Nijeholt, weduwe van Saco van Fockens, grietman van Lemsterland. Zij woonden op de state Boelens in Buitenpost en hadden geen kinderen. Hij werd aangesteld tot grietman op 6 of 16 augustus 1670 en was in 1660 en 1662 lid van de Staten. Slechts korte tijd heeft hij zijn ambt als grietman bekleedt want hij stierf op 29 april 1673. Twee jaren later hertrouwde zijn weduwe nogmaals met Lubbertus Lijcklama a Nijeholt, grietman van Stellingwerf Oosteinde.

1673. Petrus van Mejontsma, geboren in 1630, zoon van Geert Pieterszoon te Leeuwarden, die een broeder was van de bovenvermelde Maeycke, vrouw van Tjerck van Boelens (1618), wier goederen hij later erfde en wier familienaam hij aannam. Hij stichtte vrij zeker de state Mejontsma en woonde daar met zijn vrouw Titia Anchisesdochter van Andla (geboren 1638). Hij is op 30 oktober 1669 aangesteld tot ontvanger van de losrenten op een tractement van 800 guldens en werd op 31 juli 1673 verkozen tot grietman van Achtkarspelen. Hij woonde in Buitenpost op de state Mejontsma en stichtte dus deze plaats waarschijnlijk zelf of heeft er zijn naam aan ontleend. Van 1660 tot 1664 en in 1675 was hij lid van de Staten voor Achtkarspelen. Hij overleed op 30 januari 1677, zijn vrouw in 1673. Beiden zijn bijgezet in de kerk in Buitenpost.

1677. Isaïc de Schepper, zoon van Sybrand en Feickje Jochumsdochter. Hij was doctor in de rechten en gehuwd met Hilck of Helena, dochter van Aulus van Haersma, grietman van Smallingerland, ze hadden geen kinderen. Zij stierf 11 september 1669. Hij trouwde later met Sibbel, dochter van zijn voorganger. Zij

is geboren in 1657 en overleden 4 februari 1686. Hij woonde op de state Schepper, vroeger Boelens, later Haersmastate genoemd. Hij was secretaris van de Staten van Friesland en werd 10 augustus 1677 tot grietman aangesteld. Hij was een goed dichter en heeft een fraai vers gemaakt ter ere van Simon Abbes Gabbema, historieschrijver van Friesland ter gelegenheid dat deze de werken van Gijsbert Japiks uitgaf.

Isaac de Schepper, Grietman over Acht Karspelen,
Wenscht geluk ende heil aan sijn vrund Simon Abbes
Gabbema, *Historie-schrijver van Friesland*;

Ter gelegenheid van het uitgeven der vermeerderde werken van Gysbert Jakobs.

Hieronder volgen de eerste vier coupletten:

*Slaat men op d' aaloude blad'ren,
Daar pronkt Frieslands Moeder-taal
En de vryheid van haar Vad'ren
Tot een eeuwig Zege-praal.*

*Caesar mach al-om gaan planten
Met zijn spraak zyn heerschappy,
Friesland is 't, die zich gaat kanten
Tegen beider slaverny.*

*Hier in laat zy haar niet tomen
Noch door Romelijnze deugd,
Noch der Noordsche volkren stromen,
En het swermen van haar jeugd.*

Of een Fransche Furst haar tarte,

Oaf een forszen Batavier,

Friesland hout, als 't oude Sparte,

Taal en vryheid even fier.

Hij had voor het eerst zitting in de Staten toen in 1678 de Erfstadhouder tot curator magnificentissimus van de Hogeschool in Franeker werd benoemd. In 1686 was hij Commissaris politiek bij de synode in Franeker. Hij overleed op 9 mei 1688, zijn vrouw was 11 september 1669 gestorven.

gekroonde Granaten , Lauwrieten , Myrtis en andere Boomen; altemael door laakhuyt van tijt en groote curiousheyt by een verzamert.
Tot Leeuwaarden sal den 23 July, ouden Stijl, vercocht werden de nagelatene Bibliothec van de E. Heer Isaac de Schepper, in sijn leven Grietman over Achikarspelen en Mede- Wedeputeerde Straet van Vriesland; besaende in by-na alle Facultheyten en Talen, voornameliick in seer kostelike Griekse en Latijnsse Classicale Aucteuren, en een Cabinet van antique Medaillen. De Catalogen zijn t' Amsterdam by Boon, van Someren en andere, Leyden Gaesbeek, Hage Arondens, Rotterdam Leers, Dordrecht Goris, Groningen Lens, Francker Strick en te Leeuwaarden by Rintjes en Luytma. De Verkoopinge sal gehouden werden ten Huysse van d'Overledene.
Op Woensdag, den 14 July, sal tot Haerlem, op de Laken-Hal, vercocht werden een Party witte onbereyde Wolle Lakenen.

**Gedruckt tot Haerlem, by ABRAHAM CASTELEYN, Stads-Drucker,
op de Markt, in de Blye Druck. Den 13 July, 1688,**

1688. Eelco van Haersma, geboren 21 oktober 1667. Hij was de zoon van Arent van Haersma, grietman van Smallingerland en Aurelia van Glinstra en dus een neef van de vrouw van zijn voorganger. Eelco trouwde februari 1688 met Romkjen, geboren 16 februari 1668, dochter van de hierboven gemelde grietman Livius van Scheltinga. Nadat zijn vrouw 20 januari 1702 overleed hertrouwde hij in Metslawier met Maria, dochter van de secretaris van Oostdongeradeel Cornelis Bosman. Bij de beide vrouwen had hij vijf kinderen. Hij woonde in Augustinusga en werd op 31 augustus 1688 benoemd tot grietman. In hetzelfde jaar, toen aan Johanna van der Waaijen en Laelius van Lijcklama octrooi werd verleend tot het aanleggen van een rijweg tussen Koudum en Hemelum, lopende met een schouw over Galamadammen was hij lid van de Staten. Hij is overleden op 1 februari 1712 in de ouderdom van 75 jaar.

1712. Arent van Haersma, zoon van Eelco hierboven genoemd. Hij was gehuwd met Anskjen, dochter van Johan Lodewijk Doijs en diens tweede vrouw Maria van Boelens. Het echtpaar had 8 kinderen. Zij woonden in Augustinusga. Hij werd benoemd tot grietman op 19 februari 1712 en woonde als lid van het Collegie ter Admiraliteit de meergemelde blijde inkomst van Willem IV in 1734 bij. Hij overleed 16 september 1740.

1740. Aulus van Haersma, halfbroer van de voorgaande en dus een zoon van Maria Bosman was gehuwd met Eritia. Eritia was de dochter van Johannes Saekma van Wyckel en zijn vrouw Anna Maria van Sminia en ze hadden geen kinderen. Hij is eerst kapitein geweest en werd 1 november 1740 grietman en zat later in de Raad van State. Hij overleed 29 november 1763.

1764. Daniël de Blocq van Haersma, geboren 4 september 1732, (volgens Geert van der Veer moet 4 en 6 juli als geboorte- en doopdatum worden genoteerd). Daniël was de zoon van Arent Aulus van Haersma en Martha Cecilia van Bouricius. Hij komt uit een gezin met 9 kinderen en zijn vader Arent Aulus is raad-ordinaris voor het Hof van Friesland. Vader Arent Aulus overlijdt 16 juni 1737 te Buitenpost en moeder Martha Cecilia van Bouricius overlijdt 9 februari 1742 te Leeuwarden, zodat Daniël op 10-jarige leeftijd al wees is. Na hun overlijden wordt er een rekening opgemaakt door de geautoriseerde curators Livius van Haersma (grietman van Smallingerland) en Martinus van Bouricius (grietman van Ængwirden).

Daniël gaat later rechten studeren in Franeker en zal ongetwijfeld deel hebben genomen aan het studentenleven in Franeker. Hij was gehuwd met Maria, dochter van Sijbrandus Wibrandi, secretaris van Kollumerland. Het echtpaar had 8 kinderen. Op 6 juli 1752 was hij aangesteld tot tonneboeijer (bakenmeester om schepen veilig door ondiepe wateren en zeegaten te loodsen) voor de provincie Friesland. Enige tijd na zijn aantreden dient hij een verzoek in tot salarisverhoging. De reden is dat zijn ambt is verzwaard en hij moet meerdere tonnen verstrekken dan afgesproken en het onderhoud kost ook meer.

Op 14 september 1760 trouwt hij te Kollum met Maria Wibrandi, geboren in Kollum op 16 januari 1734. Zij is een dochter van Sybrandus Wybrandi en Trijntje Johannis. Haar vader was secretaris van Kollumerland en Nieuwkruisland. Het huwelijk is ook geproclameerd te Twijzel op 7 en 14 september 1760, met de aantekening: "De Wel. Gebooren Heer Daniël de Blocq van Haersma, Tonnenmeester van de provincie Friesland en de Wel. Edele Juffer Maria Wibrandi te Kollum en zijn met attestatie vertrokken". Hun eerste twee kinderen worden gedoopt in Kollum.

Daniël de Blocq van Haersma, doek anno 1770.

Op 29 november 1763 overlijdt Aulus van Haersma, een neef van Daniëls vader en grietman van Achtkarspelen. Uit het recesboek van het Nedergerecht te Achtkarspelen lezen wij dat op de "Regtdag van 26 maart 1764 de Staaten van Vrieslandt uit drie gequalificeerde ingesetene van de Grietenie Achtkarspelen hebben benoemd, Daniël de Blocq van Haersma als nieuwe grietman van Achtkarspelen en dat hij de eed van trouw op 13 maart 1764 heeft afgelegd".

Uit het bovenstaande blijkt dat Daniël in de grietenij Achtkarspelen woont en wel te Cooten (nu Kootstertille).

In de speciekohieren van dit dorp staat Daniël onder nr. 7 vermeld; in 1762 alleen als eigenaar en vanaf 1763 woont het gezin hier ook. Dochter Catharina wordt hier in 1764 gedoopt en zoon Sybrand in 1766. In de tijd dat het gezin in Cooten woont wordt er in Buitenpost een nieuw huis gebouwd (Haersma-State), niet ver van de plaats waar vroeger Boelens-state heeft gestaan. De eerste bewoner en tevens opdrachtgever voor de bouw van de state is Daniël de Blocq van Haersma.

In de speciekohieren van 1767 van Buitenpost lezen wij bij huis nr. 49: "de Heer Grietman D.B. van Haersma, een nieuw huis op een koud steed gebout, tot de boerkerie geschikt".

Augustus 1773 brengt stadhouder Willem V, wanneer deze op doorreis is van Leeuwarden naar Groningen, een bezoek aan Haersma-state en gebruikt daar een "prachtig Déjeuné", zoals in de Leeuwarder Courant staat te lezen.

De hartelijkheid voor de stadhouder en voor het hele bestuurlijke systeem zal weldra veranderen. Daniël de Blocq van Haersma is tot 1781 oranjegezind gebleven.

In 1787 wordt de "revolutie" neergeslagen en vluchten veel vooraanstaande patriotten naar Frankrijk, tot in 1795 de Fransen onze stadhouder Willem V de oorlog verklaren en deze uitwijkt naar Engeland. Dan trekken de Fransen ons land binnen en met hen de uitgeweken patriotten; onder de leus "vrijheid, gelijkheid en broederschap" worden de adellijke titels opgeheven en vele grietmannen en andere bestuurders worden uit hun functie gezet, zo ook Daniël de Blocq van Haersma.

In iedere gemeente wordt nu een comité ingesteld dat de belangen van de burgers moet behartigen. Als secretaris voor Achtkarspelen wordt benoemd de later bekend geworden kunstschilder W.B. van der Kooi uit Augustinusga, die deze functie tot december 1802 vervult. Veel oud-grietmannen krijgen later toch weer functies aangeboden en aanvaarden deze ook. In juni 1802 wordt Daniël de Blocq van Haersma benoemd tot lid van het departementaal bestuur van Friesland, maar dit lidmaatschap ruilt hij op 6 december 1802 in als hij tot drost van Dantumadeel, Kollumerland en Achtkarspelen wordt benoemd. Dit ambt is ontstaan ten gevolge van een herinrichting van het bestuur van Nederland. Een drost is tevens voorzitter van het nedergerecht van de gemeente, maar mag geen bemoeienis hebben met gemeentelijke bestuurszaken.

Na het vertrek van W.B. van der Kooi wordt Sybrand van Haersma, de tweede zoon van Daniël de Blocq van Haersma, in 1803 tot secretaris benoemd. Hij wordt in 1806 opgevolgd door Jan Minnema de With, die gehuwd is met Catharina van Haersma, de dochter van Daniël.

Daniël blijkt een vermogend man te zijn: in 1796 wordt zijn fiscaal vermogen geschat op f 300.000,--. In 1809 is er een quotisatie waarbij alle belastingplichtigen worden aangeslagen. In Buitenpost is Daniël de Blocq van

Haersma dan de hoogst aangeslagene, met een bedrag van f 70,--. Over het gehele district genomen wordt hij alleen overtroffen door Henri Damas Bonhomme uit Surhuizum (Bonhomme trok zich na een militaire carrière terug op zijn landgoed Woudlust in Surhuizum waar hij vanaf 1 januari 1812 tot 1 januari 1814 maire was en aansluitend, na afschaffing van deze functie, bleef hij als schout tot 1 oktober 1816 aan het hoofd van het gemeentebestuur) die wordt aangeslagen voor f 110.--.

Op 14 september 1810 is er een groot feest op Haersma-state: de heer en mevrouw Van Haersma gedenken dan hun 50-jarig huwelijksfeest en n.a.v. dit heugelijke feit heeft de plaatselijke huis- en decoratieschilder W.P. Reuversma een aquarel vervaardigd.

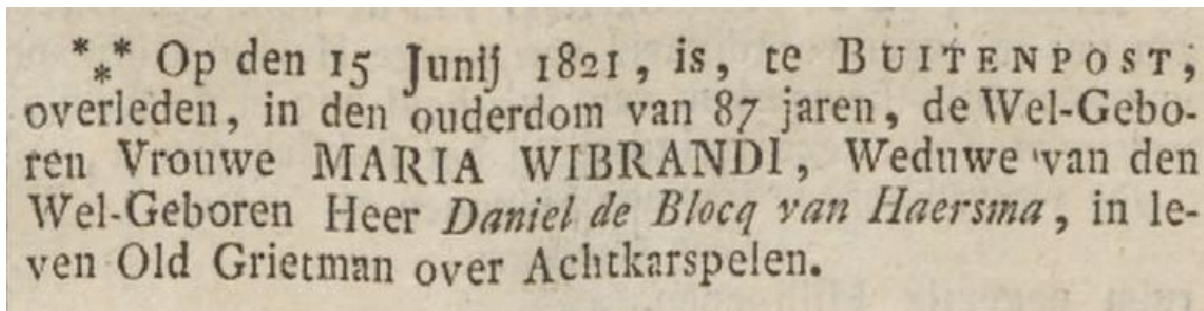
Het jaar 1810, wanneer er feest wordt gevierd op Haersma-state, is ook het jaar waarin Nederland wordt ingelijfd bij Frankrijk, wat duurt tot november 1813, als keizer Napoleon een verpletterende nederlaag lijdt in Rusland (begin herstel monarchie).

Daniël de Blocq van Haersma en zijn vrouw hebben, zoals vele anderen ook een huis in Leeuwarden, voor verblijf tijdens de winterdagen en in het voorjaar, wanneer de Landdag bij elkaar komt, waarvan Daniël volmacht is. Dit huis is het zgn. Minnemahuis, genoemd naar de stichter Frans Minnema. Het is gebouwd rond 1506 op de plaats waar vroeger een aanzienlijke stins heeft gestaan, met daaromheen een gracht. In 1830 wordt het huis verkocht aan L. Beugelaar, een logementhouder te Leeuwarden, die daarvoor de Wijnberg op de Wirdumerdijk exploiteerde. Hij richt het Minnemahuis in als logement en geeft het de naam "de Nieuwe Doelen". Het Minnemahuis heeft gestaan aan de Korenmarkt, naast de Fransiscus- of Korfmakerspijp.

Daniël de Blocq van Haersma was ook curator van de Franeker Academie. In 1795 moest hij met zijn ambtsgenoten zijn post als grietman verlaten maar hij is later weer in betrekking gekomen en in 1805 drost van Dantumadeel, Kollumerland en Achtkarspelen geweest. Hij overleed 7 december 1814 in Buitenpost, volgens de advertentie in de Leeuwarder Courant van 9 december "na verval van krachten van eenige dagen zeer zacht, in de ouderdom van 82 jaar en 6 maanden".

In het jaar een duizend acht honderd en veertien, den agotten
 dag der maand Desember zijn voor ons *Phoeb* Officier
 van den Burgerlijken Staat der Gemeente van Buitenpost, Departement
 Vriesland, Canton Buitenpost gecompareerd *Lybrand van Haersma medecade*
 ... *Minde Wap Schiedel* *rentenise* *buksman* *brunde* *overleden* *beide* *noomsig* *te* *Buitenpost*
 welke ons verklaard hebben, dat Daniel de Blocq van Haersma old Grietman
 van acht karspelen etc, oud tweelintagtigen den halfjaar geboren
 te Leeuwarden en wonende te Buitenpost in de eere Ge-
 meente Doon Hans Aend Aulus van Haersma, en Mar-
 tha, selia van Bouritzius beide overleden, en gehurt
 met Maria Wybrandy, wintensche noomsig te Buitenpost
 op den *Levendel* der maand Desember des naede mid-
 dags ten *Dree* uren, te Buitenpost in het *Stuy* N° 91.
 is overleden; en hebben de Declaranten deze Acte, na dat hun dezelve was voorge-
 lezen, nevens ons onderteekend, behalven *Mine* *Wap* *Schiedel*, welke verklaart door
 ouderdom niet te kunnen spreken
Haersma
M. de Witte

Zijn vrouw blijft wonen op Haersma-state en beleeft in juni 1818 nog een bezoek van de koning (Willem I) en zijn zoon (prins Frederik) aan Buitenpost. OP 15 juni 1821 overlijdt Maria Wibrandi, 87 jaar oud.

Daniël en Maria zijn beide in de kerk van Buitenpost begraven, de grafsteen is nog aanwezig. Hun zoon Sybrand krijgt de Haersma-state.

1813 mr. Gerrit Nicolaas Mulier. Hij was geen grietman maar maire vanwege de Franse tijd. Uit Brabant afkomstige Friese bestuurder en advocaat, die anderhalf jaar zitting had in de Tweede Kamer. Maakte voor en na zijn Kamerlidmaatschap langere tijd deel uit van de Friese Staten en had tevens zitting in de raad van Leeuwarden.

1816 Sybrand van Haersma, geboren 11 augustus 1766 te Kootstertille en aldaar in de kerk gedoopt. Het jaar daarop verhuist hij met zijn ouders en broer en zusters naar Buitenpost, naar het nieuwe huis dat zijn vader heeft laten bouwen "Haersma-state". In de roerige tijden van patriotten en prinsgezinden wordt hij in 1793 op 27-jarige leeftijd benoemd tot "Volmagt ten Landsdage". Een jaar later, op 22 juni 1794 trouwt hij met Isabella Boreel van Scheltinga te Idaard. Zij is een dochter van Cornelis Boreel van Scheltinga en Aurelia Aletta van Haersma, die een achternicht is van Sybrands vader, Daniël de Blocq van Haersma. Cornelis Boreel van Scheltinga is vanaf 1763 tot 1795 grietman van Idaarderadeel en woont op Friesma-state te Idaard.

Op 4 september 1802 richt Sybrand van Haersma een verzoek aan het departementaal bestuur van Friesland om hem vergunning te verlenen als notaris te mogen fungeren. Op 6 september wordt hem dit door dit bestuur toegestaan als zodanig op te treden, mits hij de eed op het ambt gedaan zal hebben en deze eedsaflegging bij de griffie van den Hove geregistreerd zal zijn.

Sybrand was secretaris van de gemeente Achtkarspelen geworden in 1803. Hij heeft ook kerkelijke functies bekleed; op 3 maart 1804 volgt hij Arent Aulus van Haersma op als kerkvoogd van de gemeente Buitenpost. Op 1 april 1806 wordt hij benoemd tot drost te Workum, in 1807 tot drost van Leeuwarderadeel en Idaarderadeel en in 1809 tot baljuw over deze laatste gemeenten. In 1812 keert hij terug naar Achtkarspelen, nu als vrederechter te Buitenpost, waar hij gaat wonen in huis nr. 52, waarvan hij in 1809 bij de quotisatie al eigenaar is. Dan volgt zijn benoeming tot grietman over de gemeente Achtkarspelen.

Nadat Nederland in 1813 weer een soevereine staat is geworden zijn de oude bestuurlijke structuren langzaam weer teruggekeerd. De grietenij Achtkarspelen is tijdens de Franse tijd verdeeld geweest in drie mairies (Buitenpost, Augustinusga en Surhuizum) en samen met Kollumerland maakte het deel uit van het kanton Buitenpost. Buitenpost bestond uit Augsbuurt, Twijzel en Kooten. De mairie Augustinusga bestond uit Augustinusga, Gerkesklooster, Stroobos, Harkema-Opeinde, Drogeham en Buweklooster. De mairie Surhuizum bestond uit Surhuisterveen en Surhuizum. Na het vertrek van de Fransen keren de oude gemeentegrenzen terug. In 1816 wordt in plaats van de naam "Bestuur van de Schoutambten", de oude benaming "Grietenijbestuur" weer ingevoerd. Op 1 oktober 1816 wordt Sybrand van Haersma benoemd tot grietman en met hem 9 leden, die samen de grietenijraad vormen.

Het echtpaar Sybrand en Isabella van Haersma blijft kinderloos. Na het overlijden van zijn moeder in 1821 wordt Sybrand eigenaar van Haersma-state. Wanneer Hans Willem de Blocq van Scheltinga op Haersma-state logeert leert hij zijn aanstaande vrouw Wikje Minnema de With kennen, een oomzegster van Sybrand. In 1825 trouwt dit echtpaar in Buitenpost en gaan wonen in Brongerga onder Oranjewoud.

16 oktober 1826 overlijdt Isabella Boreel van Scheltinga op Haersma-state. Sybrand van Haersma overlijdt 12 september 1839 op Haersma-state, op 74-jarige leeftijd. Hij wordt begraven 17 september op het kerkhof naast de Hervormde Kerk in Buitenpost. Zijn grafsteen is nu nog aanwezig en daarop staat vermeld, dat hij wordt gezien als de laatste mannelijke telg van zijn geslacht.

1839 jhr. Mr. Daniël de Blocq van Haersma de With. Neef van voorgaande en kleinzoon van Daniël de Blocq van Haersma. Hij is geboren 17 mei 1797 te Rinsumageest, zoon van Jan Minnema de With en Catharina van Haersma.

Op 21 december 1820 huwt hij te Leeuwarden met Volkertina Adriana Heringa. Zij is dochter van Volkert Arjens Heringa, ontvanger van de florenen in de grietenij Hemelumer Oldephaert en Noordwolde.

Na het huwelijk van Volkertina Adriana Heringa en Daniël de Blocq van Haersma de With in 1820 woont het gezin eerst te Leeuwarden waar de eerste vijf kinderen worden geboren. Dan wordt Daniël benoemd tot grietman in Oost-Dongeradeel. Het gezin betreft een huis in Metslawier maar houdt ook het huis in Leeuwarden aan. In Metslawier worden nog zes kinderen geboren.

Na het vertrek uit Metslawier wegens zijn benoeming als grietman van Achtkarspelen verkoopt Daniël de Blocq van Haersma de With het huis aan zijn opvolger mr. Schelte Baron van Heemstra. In het jaar 1825 gaat Daniël samen met zijn zwager mr. Wiardus Willem Buma een tocht ondernemen langs de kusten van Friesland om met eigen ogen de schade te zien die is aangericht door de watersnood in februari van dat jaar. Wiardus Willem Buma heeft jaren later, in 1873, een verslag van deze tocht geschreven in de Vrije Fries.

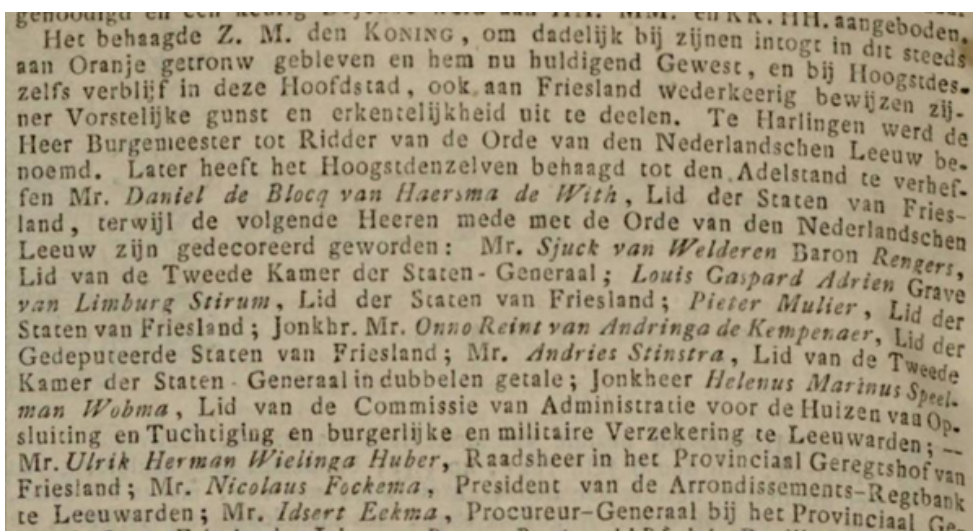
Daniël wordt in december 1839 benoemd tot grietman over Achtkarspelen, waar zijn oom Sybrand van Haersma is overleden. Op 11 januari 1840 neemt hij

afscheid van de raad van Oost-Dongeradeel en draagt : "deszelfs functie van grietman deze grietenij met eene gepaste aanspraak over aan zijnen opvolger de Heer mr. Schelte Baron van Heemstra die deze betrekking met eene gelijke aanspraak heeft aanvaard".

Dinsdag 14 januari 1840 wordt hij uit zijn verblijfplaats opgehaald door een door de raad van Achtkarspelen benoemde commissie, bestaande uit de assessor Wytze Binderts Kloosterman, Kornelis Durks Zijlstea en de secretaris F.J.M.M. Mulier; bij de raad wordt hij geïntroduceert met een plechtige "aanspraak".

Wanneer de goederen van Sybrand van Haersma uit elkaar gaan, wordt Daniël de Blocq van Haersma de With op 15 juni 1841 eigenaar van de Haersma-state in Buitenpost.

Een maand later krijgt de familie koninklijk bezoek van koning Willem II met zijn vrouw Anna Pawlona van Rusland. Volgens overlevering binnen de familie van Haersma zou de koning bij het vertrek uit Buitenpost hebben gezegd dat hij iets voor de heer grietman wilde doen. De heer Van Haersma de With zou toen gezegd hebben: "Sire, mijn enige wens zou kunnen zijn dat U de tot mijn dochter gesproken woorden waar maakt. U begroette haar met: goedemorgen FREULE." De koning zou op deze vrijpostige uitlating hebben geantwoord: "Mijnheer, ik nobiliteer U." Bij Koninklijk Besluit van de dag van het koninklijk bezoek op Haersma-state, 26 juli 1841, wordt mr. Daniël de Blocq van Haersma de With door de koning uit eigen beweging verheven in de adelstand ; dus zonder dat daartoe is gerequestreerd. Zijn nakomelingen mogen het predikaat jonkheer en jonkvrouw voeren.

Het behaagde Z. M. den KONING, om dadelijk bij zijnen intogt in dit steeds aan Oranje getrouw gebleven en hem nu huldigend Gewest, en bij Hoogstdezelven zelf verblijf in deze Hoofdstad, ook aan Friesland wederkeerig bewijzen zijner Vorstelijke gunst en erkentelijkheid uit te deelen. Te Harlingen werd de Heer Burgemeester tot Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd. Later heeft het Hoogstdezelven behaagd tot den Adelstand te verheffen Mr. *Daniel de Blocq van Haersma de With*, Lid der Staten van Friesland, terwijl de volgende Heeren mede met de Orde van den Nederlandschen Leeuw zijn gedecoreerd geworden: Mr. *Sjuck van Welderen* Baron *Rengers*, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; *Louis Gaspard Adrien Grave van Limburg Stirum*, Lid der Staten van Friesland; *Pieter Mulier*, Lid der Staten van Friesland; Jonkhr. Mr. *Onno Reint van Andringa de Kempnaer*, Lid der Gedeputeerde Staten van Friesland; Mr. *Andries Stinstra*, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal in dubbelen getale; Jonkheer *Helenus Marinus Spielman Wobma*, Lid van de Commissie van Administratie voor de Huizen van Opsluiting en Tuchtiging en burgerlijke en militaire Verzekering te Leeuwarden; -- Mr. *Ulrik Herman Wielinga Huber*, Raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof van Friesland; Mr. *Nicolaus Fockema*, President van de Arrondissements-Regtbank te Leeuwarden; Mr. *Idsert Eckma*, Procureur-Generaal bij het Provinciaal Ge-

In april 1852 brengt koning Willem III een bezoek aan Noordelijk Nederland en ook nu is Buitenpost opgenomen in de route en ontvangt jhr. Daniël de Blocq van Haersma de With het gezelschap op Haersma-state. De beide wethouders Zijlstra en Gorter en twee raadsleden, Buma en Hulshof, en ook gemeentesecretaris Van der Schaaf zijn bij de ontvangst aanwezig.

Op 19 augustus 1857 overlijdt Daniël de Blocq van Haersma de With, 60 jaar oud, na een ziekbed van enkele weken.

* * Heden overleed op den Huize Haersma-State te Buitenpost, in den ouderdom van ruim zestig jaren, de Hoog WelGeboren Heer Jr. Mr. DANIEL DE BLOCC VAN HAERSMA DE WITH, Burgemeester der gemeente Achtkarspelen, hartelijk geliefde Echtgenoot van Vrouwe VOLKERTINA ADRIANA HERINGA.
Buitenpost, 19 Augustus 1857.
Algemeene kennisgeving.

In de Leeuwarder Courant van 27 november 1937 stond het volgende nieuwsbericht.

UIT DE PROVINCIE.

Belangrijke schenking.

Buitenpost, 26 November. Jonkvrouwe J. C. C. de Blocq van Haersma de With te Driebergen heeft aan de gemeente Achtkarspelen ten behoeve van het dorp Buitenpost ten geschenke aangeboden een terrein, groot bijna 3 Hectaren, gelegen aan den Rijsstraatweg te Buitenpost, als 't ware in de kom van het dorp.

't Is de bedoeling van de schenkster, dat het terrein als park met sportterrein, plantsoen of iets dergelijks zal worden ingericht en in elk geval zal dienen tot verfraaiing van het dorp Buitenpost.

Op dit terrein heeft tot 1911 de buitenplaats Haersma-state gestaan. In 1909 is de laatste bewoner Volkert Adrianus Heringa van Haersma de With overleden; hij heeft de state op afbraakprijs gelegateerd aan Daniël de Blocq van Haersma de With, burgemeester van de Bilt. Deze heeft daadwerkelijk de opstallen verkocht en laten slopen.

Haersma-State - Buitenpost.

Notaris SICKLER te Buitenpost zal op Woensdag 5 April 1911, 's avonds 6 uur, bij Smith te Buitenpost, op afbraak verkoopen:

Den OPSTAL van het zeer solied gebouwde buiten „Haersma-State” bij de buurt te Buitenpost.

Betaling 1 September a.s.

Onbekende koopers moeten voorzien zijn van een bewijs van gegoedheid, af te geven door een notaris.

Bezichtiging dagelijks, waarvoor de sleutel is te verkrijgen bij A. KLUNDER.

Afloop van verk. en aanb

BUITENPOST, 5 April. Hedenavond is ten overstaan van den heer notaris Sickler verkocht op afbraak de opstal van het buiten „Haersma State” bij de buurt te Buitenpost. Kooper P. S. Bakker te Buitenpost voor f 2559.

AFBRAAK - Haersma-State.

DEZELFDE NOTARIS zal op Donderdag 24 Aug., 's nam. 2 uur, op het terrein van „Haersma-State” te Buitenpost, à contant verkoopen:

Den nog aanwezigen voorraad STEEN, BALKEN, BRANDHOUT, het nog staande gedeelte van het gebouw, een sterken koepel enz. enz.

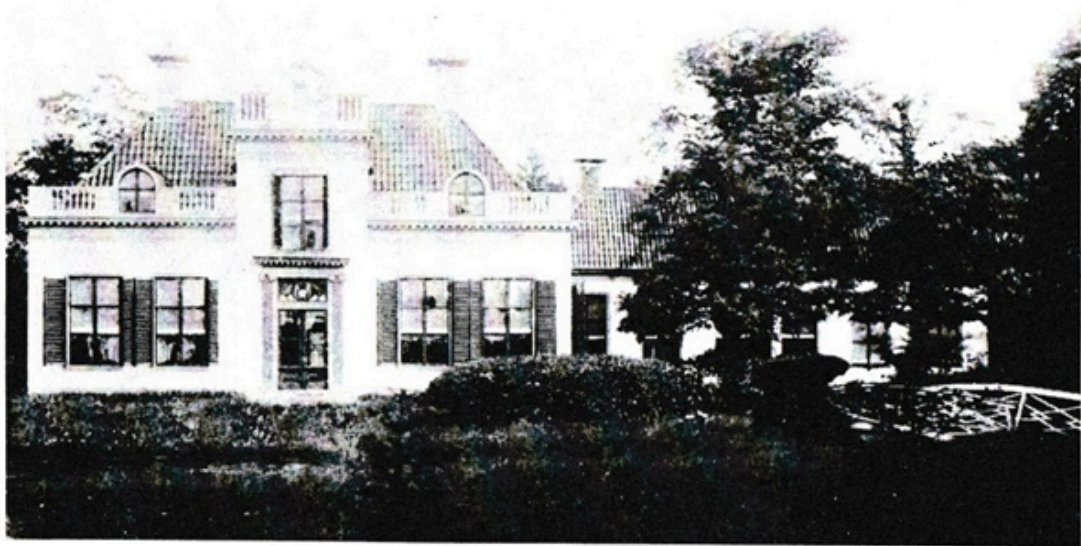
BUITENPOST, 13 Nov. Meldden we verleden voorjaar dat een groot deel van het bosch op „Haersma-State” in bouwland was herschapen en het slot op afbraak was verkocht, thans kunnen we mededeelen, dat van het slot niets anders dan de fundamenten is overgebleven. Ook de stamboomen en het houtgewas, waarachter het slot in den zomer gedeeltelijk verscholen lag, zullen spoedig met wortel en tak worden uitgeroeid en de overblijvende grond zal tot bouwland worden omgewerkt. Deze werkzaamheden zijn onderhands in één perceel gegund aan IJ. van Lune alhier.

Stamhout enz. - Buitenpost.

Notaris SICKLER te Buitenpost zal op Vrijdag 22 December (en niet op Maandag 18 December zooals was aangekondigd), 's avonds 6 uur, bij Smith te Buitenpost, verkoopen:

Voor jhr. mr. D. de Blocq van Haersma de With:

Ruim 100 gerooide STAMBOOMEN op het terrein van „Haersma State”, w.o. beste geheel gave eiken en beuken; voorts linden en sparren, kaphout, takken, eene partij keien en 2 hutten op afbraak.

Haersma-state, voorzijde ca. 1895.

Achterzijde Haersma-state, ca. 1905. Foto genomen vanaf "De berg".

Hinke Minnema

Secr. St. Oud Achtkarspelen.

Bronnen:

Nieuwe naamlijst van GRIETMANNEN van de vroegste tijden af tot het jaar 1795. Jonkhr. Mr. H. Baerdt van Sminia, grietman van Tietjerksteradeel, lid van het Provinciaal Friesche Genootschap ter beoefening van Friesche Geschied-Oudheid- en Taalkunde.

Nalezing op de nieuwe naamlijst van GRIETMANNEN door Jhr. Mr. H. Baerdt van Sminia door Mr. A. J. Andrea.

Van grietman naar burgemeester, B.G. Holtrop

Haersma-state te Buitenpost, Geert van der Veer

Delpher

